№ 169 Նոյեմբերի 6 Կիրակի 1883 Նոյեմբերի 6 Կիրակի № 169

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 բուբլ, կէս տարվանը 6 բուբլ։
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ։

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ"

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ

ՊՐՕԳՐԱՄ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ։ III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր։ IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր։ V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։ VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։ Ֆելիետոն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ դիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ։ VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ։ Տարեկան 10 բուբլ, վեց ամսվայ 6 բուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 բուբլ։
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ։
ՀԱՍՑԷՆ։ Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Նամակ Շուշուց։ Ներքին լուրեր։—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ։ Արտաքին լուրեր։—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։ — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։ — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ։Ֆրինկօ Բալաբան։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Հոկտեմբերի 22-ին

«Մեղու Հայաստանի» լրագրի № 95-ի մէջ տպվեցաւ մի թղթակցութիւն Շուշուց, որով տեղւոյս թեմական դպրանոցի տեսուչ պ. Ջաւադ Իշխանեանց հերքում է (որպէս թէ) այն բոլոր բողոքները, որոնք վերջին ժամանակներս եղեցին մեր լրագրութեան մէջ դպրանոցի թշուառ, ընկած դրութեան վերաբերութեամբ։ Փառք Աստուծոյ, որ վերջապէս ստացանք բազմաթիւ թղթակցութիւնների պատասխան, և այս ասում ենք այն պատճառով, որ այժմ յարմար միջոց է ներկայանում խնդիրը պարզելու և ընթերցող հասարակութեան ճշմարիտը հասկացնելու համար։ Որովհետև դպրանոցի դրութեան վրա գանգատվողներից մէկն էլ ես էի, ուստի իրաւացի և միանգամայն պարտականութիւն եմ համարում, ինչպէս իմ գրչի պաշտպանութիւն, մի քանի խօսք ասել յիշեալ պատասխանի դէմ։

Մի զարմանալի իրողութիւն է հանդիսանում ձեր առաջ, ընթերցող. մի հիմնարկութեան դլուխ, որ ամեն օր լսում է ամեն կողմից գանգատներ և գանգատներ իրան յանձնած դպրոցի դրութեան մասին, որ ինքն էլ շատ լաւ զգում է գանգատների իրաւացի լինելը, փոխանակ աշխատելու զանազան պակասութիւններ ոչնչացնելու, դեռ տքնում է պահպանել վատութիւնը, դեռ ուզում է լրագրութեան միջոցով թող փչել այն ընթերցողների աչքին, որոնք չեն պատկանում այն ստուար բազմութեան, որ գտնվելով Շուշիում, զարմացքով դիտում է դպրանոցի դրութիւնը և համարձակ ասում է. «դպրանոցը քանդվում է»։ Անհաստատ, սոսկ բառերը լաւ միջոց են արդարանալու համար. այս միջոցը ընտրում են իրանց շուաքից վախեցողները, բայց և այնպէս լոկ բառերով պատասխանելն էլ պահանջում է ճարպկութիւն։ Պէտք է ասել, որ պ. տեսուչը թէպէտ միայն բառերով է պատասխանում, բայց և այնպէս լաւ միջոց չէ ընդունել. նա իբրև իր պաշտպանութիւն առաջ է բերում ուսուցիչների առեստատները և դրանով դուցէ իրան արդարացած է համարում։ Բայց ինչ են կարող անել առեստատները. եթէ ամեն մի առեստատ ունեցող մարդ իրաւունք ունենայ օրինակելի ուսուցիչ համարվել, ուրեմն պէտք է ասել, որ մեր հայերի մէջ ուսուցիչների անգին առատութիւն կայ. հարցնում ենք—էլ ինչու համար ենք այնքան գանգատվում մեր մէջ մասնագէտ ուսուցիչների պակասութեան վրա. հարցնում ենք—էլ ինչու է մեր լրագրութիւնը միշտ մերկացնում այն փաստը, որ մենք ուսուցիչներ, բառի բուն նշանակութեամբ, շատ քիչ ունենք, որ հարկաւոր է ուսուցիչներ պատրաստել։ Եթէ առեստատը ուսուցչութեան պատենտ է, ուրեմն էգուց մի դատաստանական քարտուղար փառաւորապէս կարող է ուսուցիչ դառնալ։ Լաւ լոգիկա է, ինչ ասած։ Ի՞նչ կը լինէր, եթէ մենք պ. տեսչի օրինակին հետևէինք և մեր կողմից յայտնէինք ամեն մի ուսուցչի մասին մեզ և չատերին յայտնի յատկութիւնները։ Բայց այդ մենք չենք անում, որովհետև մենք խուսափում ենք լրագրութիւնը զանազան մանր բծախնդրութիւններով ծանրաբեռնելուց։ Մենք միայն այսքանը կասենք, որ ուսուցիչների մեծամասնութիւնը (բացառութիւնը քիչ է) անպարմար է իր պաշտօնին, որ եթէ նրանք լաւ ուսուցիչ կարող են լինել, դա ոչ թէ մի միջնակարգ ուսումնարանում, այլ աւելի ցածր դպրոցներում։ Խօսելով ուսուցիչներից մէկի մասին, պ. տեսուչը ասում է, որ նա երկար ուսուցչութիւն արած է. այդ մենք չենք մերժում, միայն կասենք, որ կան տիրացուներ, որոնք 50 տարիներով վարժապետութիւն արած են. ժամանակն էլ չէ կարող ուսուցչի լաւութեան առհաւատչեայ լինել ամեն ժամանակ. ինչ անենք, որ այդ ուսուցիչը տեսչի մօտիկ բարեկամն է և օդուտ քաղելով դրանից, այսօր ստանում է 600 բուբլի, մի ռոճիկ, որի երեսը մինչև օրս երազում անգամ տեսած չէ։—Օր. Տէր-Մովսէսեանցի վերաբերմամբ պ. տեսուչը ընդորսվին ոտնակոխ է անում ճշմարտութիւնը. նա ասում է, որ օրիորդը մի երկնային պարգև է տուած մեր օրիորդ. ուսումնարանին։ Ո՞րքան բախտաւոր կը համարէինք մեզ, եթէ պ. տեսչի խօսքերի կէսի չափ ընդունակութիւն ունենար այդ վարժուհին։ Ամբ ասում են, որ բառեր գործ ածել ոչինչ դժուարութիւն չէ ներկայացնում։ Ինչ և իցէ՝ բայց ես պարտք եմ համարում մեր մանկավարժական աշխարհին ներկայացնել օրիորդի մի դասախօսութիւնը։ Երևակայեցէք, ընթերցող, մի դասարան լիքն է օրիորդներով. վարժուհին կաւիի։ Սատիկ ձմեռ էր, և մի անգամ գիշերը, փետրվարի վերջերում, եկաւ թանձր ձիւն. բոլոր փողոցները և ճանապարհները ծածկվեցան... Փոքր ինչ համբերեցէք, յետոյ կը լսէք այն, ինչ որ կամենում էք գիտենալ, բայց այժմ բոլորը խիստ օտարոտի կերպով պտտվում է իմ գլխում, հարկաւոր է ինձ նախ պատմել մի ուրիշ հանգամանք։—Վաղուց արդէն զգացվում էր մի ինչ-որ չար բան. կալուածատէրները անցուդարձ էին անում այս կողմ և այն կողմ, ձայներ էին պտտում, թէ մի տեղում կազմված է զէնքերի մթերանոցը։ Գիւղացիները խումբով հաւաքվում էին Ցուլատայի պանդոկի մօտ, որոնց թւում լինում էր և շինական դատաւորը։ Ցանկարծ մեր կալուածատէրը ձիով մօտենում է պանդոկին և հարցնում է գիւղացիներից. կամենում էք լինել ձեր աղաների կողմը թէ ուրիշների կողմը. եթէ կամենում էք լինել մեր կողմը, պէտք է այսօր գիշերը ամենքդ հաւաքվէք եկեղեցու մօտ, ես կը բաժանեմ ձեզ զէնքեր և ինքս կը դամ ձեզ հետ։—Բայց շինական դատաւորը պատասխանում է. մենք չենք համաձայնվի լինել ձեր կողմը, մենք կը լինենք կայսրի և Աստուծոյ կողմը։—Կալուածատէրը խսկոյն հեռացաւ, ձգելով ամբոխի մէջ լեհական պրոկլամացիա, իսկ դատաւորը դարձաւ դէպի ժողովուրդը, ասելով. եղբայրներ, մտիկ տուէք, որ ոչ ոք ձեզանից չը համարձակվի միանալ այդ լեհական կեղեքիչների հետ և անցնել նրանց կողմը։—Յետոյ բոլորը նայեցին պրոկլամացիայի վրա, բայց ոչ ոք չը կարողացաւ կարդալ նրան։ Այդ ժամանակ դատաւորը սուաջարկեց կանչել ինձ։—Նա հին զինուոր է,—ասաց նա,—և շատ կարելի է, որ գիտենայ, թէ ինչ պէտք է անենք մենք այդ թղթի հետ։—Ինձ ձիով տարան, և ես սկսեցի կարդալ պրոկլամացիան։ Վերևում գրած էր. «Առ ամենայն լեհացիս, որ գիտեն կարդալ»։—Այստեղ ես ակամայ ծիծաղեցի, որովհետև, նախ, այնտեղ ոչ մի լեհացի չը կար, իսկ երկրորդ, ոչ ոք, բացի ինձանից, չը գիտէր կարդալ։ Դուք, պարոն, երևի յիշում էք այն ժամանակվայ կատակերգութիւնը։ Ահա ինչ էր գրված ներքևում. «Սարկութիւնը և աղայութիւնը հետևանք է բռնաբարութեան և անարդարութեան, որովհետև առաջին ժամանակներում բոլոր մարդիկը հաւասար էին, թէ ազնուականները և թէ շինականները։ Եւ այժմ բոլորն էլ այնպէս կը լինի, եթէ մենք կազատվենք։ Բայց մեզ վրա տիրեցին և վաճառեցին մեր երկիրը մօսկովացիներին, պրուսացիներին և կայսրին։ Գերմանիայի կայսերական աստիճանաւորները խառնվեցան կալուածատէրների հետ և միասին այնպէս կեղեքում են շինականին, որ նա հազիւ կարողանում է յագեցնել իր քաղցը և ծածկել իր մարմինը ցնցոտիներով։ Կայսրը ինչ հոգ ունի լեհական շինականների մասին, նա վաճառում է նրանց թանգ գնով աղ և ծխախոտ, նրա համար, որպէս զի ինքը կարողանայ լաւ ապրել Վենայում։ Միայն Աստուած կարող է օգնել մեզ, բայց դրա համար անհրաժեշտ է, որ ամենքը միասին ապստամբվէին Գալիցիայում և զէնք բարձրացնէին։ Ազնուականները խոստովանվում են իրանց յանցանքը և հիմա կամենում են միանալ շինականների հետ և միասին արտաքսել գերմանական աստիճանաւորներին»։ Պրոկլամացիայի մէջ կար ճշմարտութեան փոքր մաս, որը մեր սրտին հաճոյ թուեցաւ, բայց մենք վճռեցինք մեր մէջ, որ նրանում աւելի ստութիւն կայ և որ այդ նման է խաբէութեան։ Ո՞վ է հարստահարում մեզ, եթէ ոչ ազնուականները, բայց ո՞վ է իր կարողութեան չափ պաշտպանում մեզ, եթէ ոչ կայսրի գերմանական աստիճանաւորները,—և ոչ ոք չը կամեցաւ համաձայնվել լեհացիների հետ։—Եթէ դուք կը հետևէք ազնուականներին,—ասեցի ես, երբ հերթն ինձ հասաւ,—տարակոյս չը կայ, որ ապագայում նրանք կը լծեն ձեզ իրանց արօրին այնպէս, որպէս դուք լծում էք ձեր եզներին։ Բայց այսուամենայնիւ, ոչինչ չէ արգելում մեզ այսօր գիշերը հաւաքվել պանդոկի մէջ։—Ահա գիշեր եղաւ։ Մենք ամենքս հաւաքվեցանք պանդոկի մօտ, շինականներից իւրաքանչիւրը բերեց իր կալ ծեծելու շղթան և մանգաղը։ Մօտ կէսգիշերային պահուն ես ընտրեցի քսանի չափ շինականներ և նրանց հետ գնացի գիշերապահութեան շրջագայութիւն գործելու։ Նրանք երկնչում էին, վախենում էին, չը լինի թէ բանը վատ վերջանայ։ Ես քաջալերեցի նրանց, հաւատացնելով, որ եթէ մենք արիաբար ընդդիմադրութիւն ցոյց կը տանք, այլ ևս վախենալու պատճառ չենք ունենայ խռովարարներից։ Շուտով մենք նշմարեցինք մի քանի սահնակներ, որոնցով գնում էին հարևան կալուածատէրները, կապալառուները և զանազան ստորին ազնուականներ մեր աղայի մօտ։ Պատահելով մեզ, նրանք կանգ առին, և մէկը նրանցից աղաղակեց, որ մենք անյապաղ միանանք նրանց հետ, աւելացնելով, որ յեղափոխութիւնը արդէն իր բորբոքման մէջն է, թէ շինականներին ազատութիւն կը շնորհվի, կալուածատէրների աղայութիւնը կը խափանվի, և թէ մենք կարող ենք տիրապետել կայսերական զանձարանին և ձեռք գցել բոլոր հրէաներին։—Մեր մէջ դաւաճաններ չը կան,—ձայն տուի ես,—մենք կանգնած ենք Աստուծոյ և կայսրի համար։ Ես իմ խօսքը դեռ չէի վերջացրել, լեհացիները անմիջապէս իրանց հրանօթներին կրակ տուին, մի քանի կոտորակներ դիպան իմ ձեռքին, մի գնդակ անցաւ շինականներից մէկի ոտի մէջ, իսկ ես ազաղակում եմ. տղերք, յառաջ։ Մենք յարձակվում ենք լեհացիների վրա, դուրս ենք քաշում նրանց սահնակներից և նրանց գերի ենք վեր առնում։ Միայն մէկի գլխին ես զարկեցի, որովհետև նա պաշտպանվում էր, բայց ուրիշ ոչ ոքի չը վիրաւորեցինք։ Դրանից յետոյ, լսում ենք, որ հրացաններ են արձակում պանդոկի մօտ։ Ես ամենայն արագութեամբ վազում եմ այնտեղ, բայց մինչև իմ հասնելը ամեն ինչ վերջացած էր։ Ազնուական Բրոդօսսկին արիւնաշաղախ ընկած էր ձիւնի վրա, իսկ մեր աղան կանգնած էր շինականների մէջ-տեղում, և նրանք ամեն կողմից ծեծում էին նրան, և անտարակոյս կը սպանէին, եթէ ես այդ ժամանակ հասած չը լինէի։ Արիւնը շարունակ հոսում էր նրա գլխից։ Ես ազատեցի նրան մահից պահուն ես ընտրեցի քսանի չափ շինականներ և նրանց հետ գնացի գիշերապահութեան շրջագայութիւն գործելու։ Նրանք երկնչում էին, վախենում էին, չը լինի թէ բանը վատ վերջանայ։ Ես քաջալերեցի նրանց, հաւատացնելով, որ եթէ մենք արիաբար ընդդիմադրութիւն ցոյց կը տանք, այլ ևս վախենալու պատճառ չենք ունենայ խռովարարներից։ Շուտով մենք նշմարեցինք մի քանի սահնակներ, որոնցով գնում էին հարևան կալուածատէրները, կապալառուները և զանազան ստորին ազնուականներ մեր աղայի մօտ։ Պատահելով մեզ, նրանք կանգ առին, և մէկը նրանցից աղաղակեց, որ մենք անյապաղ միանանք նրանց հետ, աւելացնելով, որ յեղափոխութիւնը արդէն իր բորբոքման մէջն է, թէ շինականներին ազատութիւն կը շնորհվի, կալուածատէրների աղայութիւնը կը խափանվի, և թէ մենք կարող ենք տիրապետել կայսերական զանձարանին և ձեռք գցել բոլոր հրէաներին։—Մեր մէջ դաւաճաններ չը կան,—ձայն տուի ես,—մենք կանգնած ենք Աստուծոյ և կայսրի համար։ Ես իմ խօսքը դեռ չէի վերջացրել, լեհացիները անմիջապէս իրանց հրանօթներին կրակ տուին, մի քանի կոտորակներ դիպան իմ ձեռքին, մի գնդակ անցաւ շինականներից մէկի ոտի մէջ, իսկ ես ազաղակում եմ. տղերք, յառաջ։ Մենք յարձակվում ենք լեհացիների վրա, դուրս ենք քաշում նրանց սահնակներից և նրանց գերի ենք վեր առնում։ Միայն մէկի գլխին ես զարկեցի, որովհետև նա պաշտպանվում էր, բայց ուրիշ ոչ ոքի չը վիրաւորեցինք։ Դրանից յետոյ, լսում ենք, որ հրացաններ են արձակում պանդոկի մօտ։ Ես ամենայն արագութեամբ վազում եմ այնտեղ, բայց մինչև իմ հասնելը ամեն ինչ վերջացած էր։ Ազնուական Բրոդօսսկին արիւնաշաղախ ընկած էր ձիւնի վրա, իսկ մեր աղան կանգնած էր շինականների մէջ-տեղում, և նրանք ամեն կողմից ծեծում էին նրան, և անտարակոյս կը սպանէին, եթէ ես այդ ժամանակ հասած չը լինէի։ Արիւնը շարունակ հոսում էր նրա գլխից։ Ես ազատեցի նրան մահից

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՖՐԻՆԿՕ ԲԱԼԱԲԱՆ

—

Զինուորը լռեց։ Նրա ձեռքերը թուլացան, գլուխը դէպի ցած խոնարհվեցաւ, և նա յամառ կերպով նայում էր կրակի մէջ. նրա դէմքի պղնձեայ գծերը նորից խաղաղ ձև ստացան, իսկ աչքերը վառվում էին, որպէս հանդարտ բոց։ Ամբողջ մթին դաշտավայրը ընկղմած էր խորին, սրբազան լռութեան մէջ։—Դուք, կարծեմ, վերջացրիք ձեր պատմութիւնը,—նկատեցի ես, փոքր ինչ սպասելուց յետոյ։

—Այո,—կարծես թէ ամաչելով պատասխանեց նա ինձ։

—Դուք ուղիղ էիք ասում, ձեր պատմութեան մէջ չը կայ ոչինչ նշանաւոր, ոչինչ առանձին բան։ Այդպիսի դէպքեր սակաւ չեն պատահում, բայց ամենից նշանաւորը նրա մէջ—դուք ինքներդ էք։ Մինթէ դուք երբէք չէիք մտածում վրէժխնդրութեան կամ որ և իցէ կերպով բաւականութիւն ստանալու մասին։

—Ո՛չ,—հանդիստ կերպով պատասխանեց նա, չը նայելով իմ վրա։—Եւ ինչու համար։ Նրա բնաւորութեան մէջ կար այդ։ Ո՞։ մից պէտք է ես վրէժխնդիր լինէի այն բանի համար, որ ես մարդ էի, իսկ նա կին։

Նրա պատասխանը զարմացրեց ինձ և աւելի ևս գրգռեց իմ կաբեկցութիւնը։

—Ուրեմն, դուք երբէք չը փորձեցիք գոնէ ամենափոքր բաւականութիւն ստանալ,—կրկին հարցրի ես։

—Այդ ևս չեմ ասի,—պատասխանեց նա փոքր ինչ մտածելուց յետոյ։—1848 թիւն էր, երբ ես, կրկին անգամ արձակուրդ ստանալով, վերադարձայ տուն, և երբ լեհական խռովութիւնը այնքան սարսափելի դժբախտութիւն բերեց Գալիցիայի վրա։ Սատիկ ձմեռ էր, և մի անգամ գիշերը, փետրվարի վերջերում, եկաւ թանձր ձիւն. բոլոր փողոցները և ճանապարհները ծածկվեցան... Փոքր ինչ համբերեցէք, յետոյ կը լսէք այն, ինչ որ կամենում էք գիտենալ, բայց այժմ բոլորը խիստ օտարոտի կերպով պտտվում է իմ գլխում, հարկաւոր է ինձ նախ պատմել մի ուրիշ հանգամանք։—Վաղուց արդէն զգացվում էր մի ինչ-որ չար բան. կալուածատէրները անցուդարձ էին անում այս կողմ և այն կողմ, ձայներ էին պտտում, թէ մի տեղում կազմված է զէնքերի մթերանոցը։ Գիւղացիները խումբով հաւաքվում էին Ցուլատայի պանդոկի մօտ, որոնց թւում լինում էր և շինական դատաւորը։ Ցանկարծ մեր կալուածատէրը ձիով մօտենում է պանդոկին և հարցնում է գիւղացիներից. կամենում էք լինել ձեր աղաների կողմը թէ ուրիշների կողմը. եթէ կամենում էք լինել մեր կողմը, պէտք է այսօր գիշերը ամենքդ հաւաքվէք եկեղեցու մօտ, ես կը բաժանեմ ձեզ զէնքեր և ինքս կը դամ ձեզ հետ։—Բայց շինական դատաւորը պատասխանում է. մենք չենք համաձայնվի լինել ձեր կողմը, մենք կը լինենք կայսրի և Աստուծոյ կողմը։—Կալուածատէրը խսկոյն հեռացաւ, ձգելով ամբոխի մէջ լեհական պրոկլամացիա, իսկ դատաւորը դարձաւ դէպի ժողովուրդը, ասելով. եղբայրներ, մտիկ տուէք, որ ոչ ոք ձեզանից չը համարձակվի միանալ այդ լեհական կեղեքիչների հետ և անցնել նրանց կողմը։—Յետոյ բոլորը նայեցին պրոկլամացիայի վրա, բայց ոչ ոք չը կարողացաւ կարդալ նրան։ Այդ ժամանակ դատաւորը սուաջարկեց կանչել ինձ։—Նա հին զինուոր է,—ասաց նա,—և շատ կարելի է, որ գիտենայ, թէ ինչ պէտք է անենք մենք այդ թղթի հետ։—Ինձ ձիով տարան, և ես սկսեցի կարդալ պրոկլամացիան։ Վերևում գրած էր. «Առ ամենայն լեհացիս, որ գիտեն կարդալ»։—Այստեղ ես ակամայ ծիծաղեցի, որովհետև, նախ, այնտեղ ոչ մի լեհացի չը կար, իսկ երկրորդ, ոչ ոք, բացի ինձանից, չը գիտէր կարդալ։ Դուք, պարոն, երևի յիշում էք այն ժամանակվայ կատակերգութիւնը։ Ահա ինչ էր գրված ներքևում. «Սարկութիւնը և աղայութիւնը հետևանք է բռնաբարութեան և անարդարութեան, որովհետև առաջին ժամանակներում բոլոր մարդիկը հաւասար էին, թէ ազնուականները և թէ շինականները։ Եւ այժմ բոլորն էլ այնպէս կը լինի, եթէ մենք կազատվենք։ Բայց մեզ վրա տիրեցին և վաճառեցին մեր երկիրը մօսկովացիներին, պրուսացիներին և կայսրին։ Գերմանիայի կայսերական աստիճանաւորները խառնվեցան կալուածատէրների հետ և միասին այնպէս կեղեքում են շինականին, որ նա հազիւ կարողանում է յագեցնել իր քաղցը և ծածկել իր մարմինը ցնցոտիներով։ Կայսրը ինչ հոգ ունի լեհական շինականների մասին, նա վաճառում է նրանց թանգ գնով աղ և ծխախոտ, նրա համար, որպէս զի ինքը կարողանայ լաւ ապրել Վենայում։ Միայն Աստուած կարող է օգնել մեզ, բայց դրա համար անհրաժեշտ է, որ ամենքը միասին ապստամբվէին Գալիցիայում և զէնք բարձրացնէին։ Ազնուականները խոստովանվում են իրանց յանցանքը և հիմա կամենում են միանալ շինականների հետ և միասին արտաքսել գերմանական աստիճանաւորներին»։ Պրոկլամացիայի մէջ կար ճշմարտութեան փոքր մաս, որը մեր սրտին հաճոյ թուեցաւ, բայց մենք վճռեցինք մեր մէջ, որ նրանում աւելի ստութիւն կայ և որ այդ նման է խաբէութեան։ Ո՞վ է հարստահարում մեզ, եթէ ոչ ազնուականները, բայց ո՞վ է իր կարողութեան չափ պաշտպանում մեզ, եթէ ոչ կայսրի գերմանական աստիճանաւորները,—և ոչ ոք չը կամեցաւ համաձայնվել լեհացիների հետ։—Եթէ դուք կը հետևէք ազնուականներին,—ասեցի ես, երբ հերթն ինձ հասաւ,—տարակոյս չը կայ, որ ապագայում նրանք կը լծեն ձեզ իրանց արօրին այնպէս, որպէս դուք լծում էք ձեր եզներին։ Բայց այսուամենայնիւ, ոչինչ չէ արգելում մեզ այսօր գիշերը հաւաքվել պանդոկի մէջ։—Ահա գիշեր եղաւ։ Մենք ամենքս հաւաքվեցանք պանդոկի մօտ, շինականներից իւրաքանչիւրը բերեց իր կալ ծեծելու շղթան և մանգաղը։ Մօտ կէսգիշերային

ճով գրում է տախտակի վրա ստորակէտ: «Դուք չը գիտէք, թէ սա ինչ է» ասում է նա. բայց արան ռուսերէն զա-պեա-տա-եա կասեն. հասկացանք»:—Այո՛, այո՛, գոչում են զանազան տեղերից: «Դէ կրկնեցէք»: Ամբողջ դասարանը բղաւում է. «զապատաեա, զապատաեա, զապատաեա...» և այսպէս շուտ շուտ կրկնելով *) այս բառը, քիչ ժամանակից յետոյ դասարանի մէջ մի խաօս, մի թնդիւն է ընկնում, (մի և նոյն ժամանակ յետին նստարանները քրքչում են):—«Դէ բաւական է», վերջացնում է վարժուհին. «հասկացանք»:—Այո՛ այո՛: Այս վարժուհին է ահա, որ գերադաս է համարվում օր. Թաւրիզեանից, որի մասին մենք անցեալ անգամ խօսեցինք և որի մասին պ. տեսուչը ասում է միայն, որ նա թուաբանութիւնից թոյլ էր: Հարցնում ենք պ. տեսչից. եթէ օր. Թաւրիզեանի աշակերտները թոյլ էին, ինչու համարեա ամենքն էլ փոխվել են միւս դասատուն. թէ թուլութիւնը պախարակելի է, էլ ինչու համար են մնում այժմեան տիրացու-ուսուցիչները (մենք շատ լաւ ենք հասկանում այս բառերի նշանակութիւնը). նրանց թուլութիւնը խօ պէտք է սաժէններով չափել: Պ. տեսուչը ցանկալի է համարում, որ օր. Թաւրիզեանցը այս տարի էլ մնար իր պաշտօնում: Այո՛, դա փափագելի էր ոչ միայն պ. տեսչի համար. սակայն ինչ էր պատճառը, որ այսօր այդ բարեխիղճ վարժուհին հրաժարվել է պաշտօնից, ինչու չէր պ. տեսուչը տեղեկանում հրաժարվելու պատճառը, ինչու չէր աշխատում այդպիսի գովելի վարժուհու դիրքը ամրացնել, ազատել նրան զանազան մարդկանց իշխանութիւնից և եթէ ոչ նիւթապէս, գէթ բարոյապէս խրախուսում նրան իր տեղը մնալ:—Ինչ վերաբերում է հայկաբանութեան ուսուցչին, այստեղ էլ զարմանալի է տեսչի փառաւոր լռդիկան: Հայկաբանութեան վարդապետը լաւ գիտէ նարեկը վերլուծել, գիտէ ճռճռող, անմարսելի գրաբարով ստանաւորներ գրել և նա լաւ ուսուցիչ է: Այս է տեսչի լռդիկան: Զարմացք: Լրագրական յօդուածներ և բանասիրականներ գրելով էլ մարդս ուսուցիչ է դառնում: Եկէք, լրագիրների բոլոր թղթակիցներս գնանք ուսուցչութեան, և եթէ Իշխանեանցների նման տեսուչներ լինեն ամեն տեղ, մեզանից մէկը, ով գիտէ, Գէորգեան ճեմարանում պաշտօն կը ստանայ: Պ. տեսուչ, միթէ ձեզ համար պէտք է նոր ասել, որ կան շատ ու շատ երևելի գրողներ, որոնք անտեղեակ են մանկավարժութեան: Ցետոյ պ. Իշխանեանց ասում է, որ նա մտցրել է մի նոր կանոն՝ այն է թոյլ տալ այցելուներին ներկայ գտնվել դասախօսութեան ժամանակ. սա էլ ուղիղ չէ. եթէ այդպիսի կարգ կար, պ. տեսուչ, ինչու այս քանի օրերը չը թողեցիք, որ մի գիւղական ուսուցիչ մտնէ դասարան. նա էլ խօ օտար մարդ չէր, ուսուցիչ էր, ուզում է մանկավարժութիւն սովորել. ինչու՞ մի այլ անգամ ասում էիք, թէ կարելի է այցելել միայն ճեմարանականների դասերը (ճեմարանականները երկու հոգի են՝ աւարտած Էջմիածնում): Եթէ ձեր խնամիները, կնքաւորները իրաւունք ունեն անարգել ուսումնարան մտնել, դա ընդհանրութեան օրէնք չէ:

Թոյլ և իրանց գործունէութեան վրա անվստահ բնաւորութիւններ միշտ կասկածոտ են լինում: Պ. տեսուչը ձևացնում է իրան զանազան ինտրիգաների մի անմեղ զոհ. ուսումնարանի մէջ տեղի ունեցած անցքերը և լրագրական թղթակցութիւնները նա համարում է մի քանի անձանց գործ, որոնք առաջ ուսուցիչ եղած են դպրոցում: Բայց յիշում է պ. տեսուչը, երբ աշակերտները ընդդիմացել էին հարցաքննութիւն տալու և միաբերան ասում էին, թէ ոչինչ չեն սովորել: Այդ ժամանակներն ո՞ր էր Ս. Ն...ը, ո՞ր Վ. Դ.ը ամենքն էլ բացակայ չէին Շուշուց: Վերջապէս ինչու՞ էր ժողովուրդը այդ անցքով յուզված դրութեան մէջ գտնում հրապարակի վրա, թէ ո՞ւր են Աղայեանցը, Խոջամիրեանցը, Յովհաննիսեանցը, Հախումեանցը. ով էր նրան սովորացրել այդպէս ասել: Այն ժամանակ Շուշում գտնվում էր տեսչի ակնարկած անձինքներից միայն մէկը՝ մի Ն. Տ. Ա., որ ուսուցիչ չի եղել. պէտք է բաւական թերշուառ համարել մի ամբողջ հիմնարկութեան դրութիւնը, երբ նրան կարողանում են իրանց կամքի համեմատ շուռ տալ երկու կամ երեք անհատներ. եթէ ուսումնարանը սիրված է ժողովրդից, եթէ ունի նա հաստատ վարկ,—ո՞վ է կարող խախտել նրա դրութիւնը. բայց երբ նա վարկից զուրկ է, այն ժամանակ «յամենայն հողմոյ շարժի և յամենայն բանէ խռովի»: Մնացածների մասին ես թողնում եմ պատասխանել այն պարոններին, դէպի որոնց ուղղվում են պ. տեսչի ակնարկները:

Գաւառացի

*) Առաջարկում ենք «Աղբիւրի» պ. խմբագրին այս չուտասելուկը:

—Դուք:

—Այո՛, պարոն: Ես պէտք է խոստովանվեմ, որ ես ափսոսեցի, թէ ինչու չինականները առաջուց չը սպանեցին նրան, բայց հէնց որ ես հասայ, այլ ես այնուհետև անյարմար էր: Լեհացիները անպատճառ կասէին, թէ նրան սպանեցին վրէժխնդրութեան համար, Կատերինայի համար, և այդ վատ ստուեր կը ձգէր մեր գործի վրա: Մենք նրա ձեռքերն ու ոտքերը պինդ կապեցինք, և բոլոր աղնուական խառնիճաղանճը լցրինք հէնց նրա սահնակի մէջ, և տարանք Կալօմէյի նահանգային վարչութիւնը, որտեղ ես ինքս հասցրի բոլոր ժամացոյցները, փողերը և մատանիները, որ գտնվեցան թուով քսան աղնուականների մօտ: Ա՛խ, դա զեղեցիկ ժամանակ էր, պարոն: Խղճուկները պատերազմում էին իրանց հարստահարիչների հետ և ամեն տեղ թագաւորում էր սուրբ կարգապահութիւն. չինական պահապանները կանգնած էին բոլոր ճանապարհների վրա. գիւղացիները պատառոտած ցնցոտիներով մտնում էին նահանգային վարչութիւնը, դուրս էին բերում իրանց ծոցից հազարներ և պատուաւոր կերպով գնում էին սեղանի վրա: Մենք հաճութեամբ մեր անձը ենթարկում էինք հրացանների գնդակներին, բայց համարեա միշտ զինաթափ էինք անում լեհաց աղնուականներին, և մեզանից ամեն մէկը պատրաստ էր հաճութեամբ թափել իր արիւնը: Ամեն ոք յոյս ունէր, որ բոլոր տարբերութիւնները կը ոչնչանան, որ բոլորը ազատ կը լինեն և հաւասար իրանց իրաւունքների մէջ: Մեզանից յետոյ արևմտեան լեհական գիւղացիները սկսեցին սպանել իրանց կալուածատէրներին. այն ժամանակ ուղարկեցին մեծ զօրք և դուրս եկաւ ոչ այն, ինչ որ մենք սպասում էինք: Այսուամենայնիւ, երկու տարի անցնելուց յետոյ, բոլորին ազատութիւն շնորհեցին, աղայութիւնը ոչնչացաւ, և այժմ չինականը դարձաւ ազատ մարդ:

—Ինչով վերջացաւ գործը ձեր կալուածատիրոջ հետ,—հարցրի ես:

—Նրան չզթայակապ տարան բերդը,—ձայն տուեց Կօլանկօն,—իսկ նրա բացակայութեան ժամանակ նրա կինը բարեկամացաւ մի զինուորի հետ, բայց 1848 թուականին բոլոր ապստամբներին ներումն շնորհվեցաւ, և նա վերադարձաւ իր տեղը:

—Նրանից յետոյ, ես վերադարձայ իմ ծառայութեան տեղը,—ասաց Բալաբանը:—Մենք գնացինք Վենդրիա, ձմեռը անցանք Կարպատեան լեռները, մատակցեցինք մի քանի կռիւների մէջ, երբեմն յաղթում էինք, երբեմն յաղթվում էինք, իսկ վերջը սաստիկ ցրտերի պատճառով ստիպված էինք մնալ: Մարդիկ ժպիտը երեսին ընկնում էին և սառչում էին ճանապարհների վրա: Գարունքին նորից սկսեցին հետամուտ լինել մաջարներին, մինչև Կօշուտը, որպէս մի սկիւռ, չը փախաւ անտառից: Նշանաւոր ժամանակ էր, պարոն: Մարդիկ ճանճերի նման ընկնում էին, ոմանք գնդակներից, ոմանք սրերից, ոմանք ես կամ ջրասոյզ էին լինում կամ ճանապարհի վրա սառչում էին, համբուրելով մահուան վերջին րոպէում փոքրիկ քսակը, որ լցրած էր հայրենիքի հողով.—նրանց բոլորին դեռ խիստ ցանկալի էր կեանքը, բայց ինձ ոչինչ չէր դրաւում: Այն ժամանակ ինձ սկսեց տիրել մի երկմտութիւն:—Ո՞րտեղ էր արդարութիւնը: Վենդերեան պատերազմից յետոյ ես դուրս եկայ ծառայութիւնից, որովհետև հայրս վախճանվեցաւ:

—Բայց ոչ նրա համար:

—Ի՞նչպէս,—պատասխանեց Բալաբանը, ուսերը շարժելով,—ինչ յարմարութիւն մի պաշտօնաթող զինուորի և մի տիկնոջ մէջ: Եւ այսպէս, ես եկայ տուն, և հօրս ու մօրս մեռած գտայ: Այժմ ես մենակ մարդ էի: Հօրս թողած հողը մնաց ինձ, բայց մնացած բոլորը վաճառված էր, մինչև անգամ խրճիթը և երկու, երեք մրգի ծառեր: Հիմա ինչպէս է թւում ձեզ այդ:—Այո՛, ինչ կարելի էր անել այնուհետև: Ես միշտ սիրում էի անասուններին և մեղուաբուծութիւնը: Ահա ես սովորեցի մեղուների պահպանութեան եղանակը, ծանօթացայ նրանց սովորութիւնների հետ և ասեն մօտ չինեցի ինձ համար մի փառաւոր մեղուանոց,—դուք գիտէք այդ. յետոյ մեծացրի երկու շներ, որոնք կատաղած գայլերի նման էին, գեղեցիկ շներ, գիշերը նրանց մութաբաղոյն աչքերը չիկացրած ածուխի նման փայլում էին,—դուք դրանց նոյնպէս գիտէք,—և վարձվեցայ դաշտային պահապանի պաշտօնում: Պատահմամբ գտայ ինձ համար և մի կատու (այդ միջոցին նա ծիծաղեց, որպէս ամեն մի գալիցիացի չինական, երբ նա խօսում է կատուների մասին),—ես դուրս հանեցի նրան ջրից, դուք, կարծեմ, տեսել էք իմ Մացիկ անունով կատուին:

—Դուք մէկ տեսնէիք դրա շները, պարոն,—նկատեց թղթէ մարդը մի առանձին հրճուանքով, որի մէջ նշմարվում էր նախանձի խառնուրդ:

—Ախար նա կարժէ իր շներին,—ձայն տուեց Կօլանկօն:—Այսպիսի դաշտային պահապան երբէք չէ եղել: Համայնքը պէտք է շնորհակալ լինի Աստուծուց:

—Խնդրում եմ ձեզ,—նկատեց զինուորը,—մի անհանգստացրէք պարոնին այսպիսի տեղեկութիւններով:

—Դուք սխալվում էք,—ասեցի ես,—ինձ հետաքրքրական է բոլորը, ինչ որ վերաբերում է ձեզ:

—Այդ արդէն շատ մեծ պատիւ է:

—Հա, այդ մարդը կատարում է իր պարտաւորութիւնը,—ծանր կերպով ասաց թղթէ մարդը, ցոյց տալով Բալաբանին:—Ես չեմ սիրում դովել մարդկանց, բայց ինչ որ ասում եմ, կատարեալ ճշմարտութիւն է: Գողերը վախենում են դրանից, արբեցած մարդիկ իսկոյն զգաստանում են, հէնց որ հանդիպում են դրան: Եթէ յանձնում են դրան հաւաքել որ և է տուրք, դա աւելի շուտով կը հաւաքէ, քան թուով քսան ձեր հաւանած հարկահաններ:

—Ընտրութիւնների ժամանակ գիւղացիները աւելի դրան են լսում, քան թէ դատաւորին կամ վերակացուին,—աւելացրեց Մօնգօլը:—Եթէ դուք, պարոն, ցանկանում էք, որ ձեզ ընտրեն մի որ իցէ պաշտօնի մէջ մեր վիճակում, բաւական է, և որ դուք ասէք Բալաբանին, նա ամեն ինչ կարող է անել մեր ժողովրդի հետ:

—Բայց խնդրում եմ ձեզ, դրացիներ, դադարեցէք,—հանդարտ կերպով խօսեց զինուորը:—Ինչպէս ինչ պէտք է լինի մեր գործը, եթէ ոչ կատարել մեր պարտաւորութիւնները:

—Ախար ես ոչինչ չեմ ասում,—մռմռաց Կօլանկօն:—Բայց կնիկները... Դա մեզանում բարոյականութեան կատարեալ ուսուցիչ է, պարոն: Ահա, օրինակ, մեր գիւղում կայ մի գեղեցկատեսակ աղջիկ. գեղեցիկ է նա, որպէս մի պայծառ աստղ երկնքում. նա կարող էր կոմսուհի լինել, բայց շատ թեթևամիտ է: Դա գիշերը պատահում է նրան և տեսնում է, որ նա զբօսնում է լուսնի լուսով:—Դարձեալ, երևի, մէկի հետևից ես ընկած,—սկսում է իմ Բալաբանը:—Քեզ ինչ:—Այսպէս աւելի հեշտ կը դժբախտացնես քեզ, երբոր նա քեզ կը ձգէ. աւելի լաւ է, որ մարդու գնաս: Աղջիկը ծիծաղում է,—Ես չեմ գնայ, ասում է, ամեն մի պատահածին. դու ինքդ ուզիր ինձ, ես իսկոյն կը համաձայնվեմ պսակվել:

—Իսկ նա ինչ է ասում:

—Նա միայն գլուխը շարժում է և շարունակում է խրատներ տալ աղջկան:

—Նա չէ կամենում ամուսնանալ,—նկատեց Մռայլը, որը, որպէս գիշերապահ կանգնած, ուշադրութեամբ ականջ էր դնում:

—Ա՛խ, նա դեռ ես սիրում է այն առաջինին,—անսպասելի կերպով ձայն տուեց հրէան և ուրախ մօտեցաւ մեր խումբին: Նրա յիմար և մի և նոյն ժամանակ նենգաւոր դէմքի վրա երևաց մի զզուելի ժպիտ:

—Իմ սիրելի,—խօսեց զինուորը, չը փոխելով իր դրութիւնը,—քո գլուխը իսկ և իսկ գոլորշիացրած բաղանիք է, քո լեզուն քրտինքի մէջ է, ինքդ էլ չը գիտես, թէ ինչ է նրանից գոլորշիանում:

(Կը շարունակվի)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մի երիտասարդ խնդրում է մեզ հրատարակել, որ չափաւոր վարձով կարճ ժամանակում սովորեցնում է թէ կրկնակի իտալական և թէ հասարակ հաշուապահութիւն: Ընդունում է նաև ռուսերէն և հայերէն լեզուների գրաւոր թարգմանութիւններ: Հասցէն հարցնել «Մշակի» խմբագրատանը:

—

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻՑ մեզ գրում են: «Ընդհանուր զինուորական պարտաւորութեան լուրը իմանալուն պէս, այստեղի թուրքերը ամեն ինչ, մանաւանդ կալուածներ, էժան կերպով ծախում են և գաղթում են Թիւրքիա»:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են: «Մեղանում շատ էժանացան կենսական մթերքները, բայց զրամի սակաւութեան պատճառով ընակիչների մեծ մասը չէ կարողանում սովորականին համեմատ ձմեռվայ պաշար պատրաստել, հետևաբար այս ձմեռը աղքատների թիւը պէտք է շատանայ, գործ և առևտուր բոլորովին չը կայ, հարիւրաւոր մշակներ անգործ թափառում են փողոցներում»:

—

ԹԻՖԼԻՍԻ Երևանեան հրապարակը ծածկված է անանցնելի ցեխով, որ գոյանում է անասունների աղբից, քանի որ այդ ամբողջ հրապարակի վրա կանգնած են լինում գիւղերից եկած սայլեր այլ և այլ մթերքներով, իսկ անասուններից, այն է ձիերից, գոմէշներից և եզներից մնացած մեծ քանակութեամբ աղբը ամենևին չէ մաքրվում հրապարակից: Դրանից առաջանում է սաստիկ դարշահոտութիւն: Քաղաքային վարչութեան ուշադրութիւնն ենք դարձնում այդ հանգամանքի վրա:

—

«Երևանի Ցայտարարութիւններ» լրագիրը հաղորդում է հետևեալը: «Հաստատ աղբիւրներից տեղեկանում ենք, որ Էջմիածինը ընդունել է իշխան Դօնդուկով-Կորսակովին ամենափառաւոր կերպով: Լսում ենք նաև, որ նորին պայծառափայլութիւնը շատ գոհ է մնացած այդ ընդունելութիւնից»:

—

Նոյն լրագրում կարդում ենք հետևեալը: «Երևանի գաւառի Ղարաղոյունլու գիւղում հոկտեմբերի 22-ին, առաւօտեան ժամի 9-ին երկու անգամ խիստ երկրաշարժ եղաւ: Լսելի էր գետնի տակից սաստիկ որոտումն: Մի քանի ակնթարթում այդ շարժը որոտմունքով հասել էր միւս գիւղերը, որոնք մինչև 10—15 վերստ հեռաւորութիւն ունեն այդտեղից: Գիւղերի շինութեանը և մարդկանց վնաս չէ հասած: Երկրորդ շարժը սկսվել է հինգ րոպէից յետոյ: Այդ տեղը Երևանից մինչև 45 վերստ հեռաւորութիւն ունի և գտնվում է քաղաքիս արևելեան կողմի լեռներում: Ինչպէս պատմում են, մօտ 500 տարի սրանից առաջ այն տեղում գտնված մի հայոց եկեղեցի նոյնպէս սաստիկ շարժից աւերակ է դարձած և այդ եկեղեցու փլատակները ներկայումս էլ կան»:

—

ԹԻՖԼԻՍԻ հասարակութիւնը, ինչպէս երևում է, ոչ փող ունի, ոչ էլ սիրտ ունի որ և է զուարճութեան համար: Երէկ, ուրբաթ օր, տալիս էին Թիֆլիսի թատրոնում «Евгеній Онѣгинъ» ռուս օպերան,—և այդ ներկայացման ընդամենը ներկայ էին ամբողջ թատրոնում մի 50 մարդ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Փարիզից «Times» լրագրին գրում են, որ հոկտեմբերի 31-ի վիճաբանութիւնները Ֆրանսիական պատգամաւորների ժողովում այնպիսի տպաւորութիւն էին գործում, կարծես թէ Արևելքը կատարելապէս անհասկանալի բառ էր Ֆրանսիական քաղաքական գործիչների համար: «Երբ Ֆերրի հանդիսով կարդաց Լի-Հունգ-Զանգի հեռագիրը, շարունակում է թղթակիցը, ամբողջ ժողովը ըստ երևոյթին հաւատաց, որ վերջինը չինական առաջին մինիստր է և ոչ թէ Կանտոնի փոխարքայ: Երբ Ֆերրի յիշեց յարձակումը Բակնինի վրա, հաղիւ թէ վեց պատգամաւորներ գիտէին, որ Բակնինի մէջ 6000 չինական զինուորներ կան և որ նրա վրա արշաւելը պատերազմ յայտնելուն հաւասար է: Ընդդիմադրական կուսակցութեան անդամներից ոչ մէկը չը բարձրացաւ իր տեղից այդպիսի վճռի դէմ բողոքելու համար: Երևի նրանք կարծում, էին որ Բակնին դեռ ևս սև դրօշակների ձեռքին է: Ֆերրի գիտէր, թէ ում հետ գործ ունէր և համարձակ սկսեց այդ գործը:

—Փարիզից «Times» լրագրին հաղորդում են, որ

—Դուք:

—Այո՛, պարոն: Ես պէտք է խոստովանվեմ, որ ես ափսոսեցի, թէ ինչու չինականները առաջուց չը սպանեցին նրան, բայց հէնց որ ես հասայ, այլ ես այնուհետև անյարմար էր: Լեհացիները անպատճառ կասէին, թէ նրան սպանեցին վրէժխնդրութեան համար, Կատերինայի համար, և այդ վատ ստուեր կը ձգէր մեր գործի վրա: Մենք նրա ձեռքերն ու ոտքերը պինդ կապեցինք, և բոլոր աղնուական խառնիճաղանճը լցրինք հէնց նրա սահնակի մէջ, և տարանք Կալօմէյի նահանգային վարչութիւնը, որտեղ ես ինքս հասցրի բոլոր ժամացոյցները, փողերը և մատանիները, որ գտնվեցան թուով քսան աղնուականների մօտ: Ա՛խ, դա զեղեցիկ ժամանակ էր, պարոն: Խղճուկները պատերազմում էին իրանց հարստահարիչների հետ և ամեն տեղ թագաւորում էր սուրբ կարգապահութիւն. չինական պահապանները կանգնած էին բոլոր ճանապարհների վրա. գիւղացիները պատառոտած ցնցոտիներով մտնում էին նահանգային վարչութիւնը, դուրս էին բերում իրանց ծոցից հազարներ և պատուաւոր կերպով գնում էին սեղանի վրա: Մենք հաճութեամբ մեր անձը ենթարկում էինք հրացանների գնդակներին, բայց համարեա միշտ զինաթափ էինք անում լեհաց աղնուականներին, և մեզանից ամեն մէկը պատրաստ էր հաճութեամբ թափել իր արիւնը: Ամեն ոք յոյս ունէր, որ բոլոր տարբերութիւնները կը ոչնչանան, որ բոլորը ազատ կը լինեն և հաւասար իրանց իրաւունքների մէջ: Մեզանից յետոյ արևմտեան լեհական գիւղացիները սկսեցին սպանել իրանց կալուածատէրներին. այն ժամանակ ուղարկեցին մեծ զօրք և դուրս եկաւ ոչ այն, ինչ որ մենք սպասում էինք: Այսուամենայնիւ, երկու տարի անցնելուց յետոյ, բոլորին ազատութիւն շնորհեցին, աղայութիւնը ոչնչացաւ, և այժմ չինականը դարձաւ ազատ մարդ:

—Ինչով վերջացաւ գործը ձեր կալուածատիրոջ հետ,—հարցրի ես:

—Նրան չզթայակապ տարան բերդը,—ձայն տուեց Կօլանկօն,—իսկ նրա բացակայութեան ժամանակ նրա կինը բարեկամացաւ մի զինուորի հետ, բայց 1848 թուականին բոլոր ապստամբներին ներումն շնորհվեցաւ, և նա վերադարձաւ իր տեղը:

—Նրանից յետոյ, ես վերադարձայ իմ ծառայութեան տեղը,—ասաց Բալաբանը:—Մենք գնացինք Վենդրիա, ձմեռը անցանք Կարպատեան լեռները, մատակցեցինք մի քանի կռիւների մէջ, երբեմն յաղթում էինք, երբեմն յաղթվում էինք, իսկ վերջը սաստիկ ցրտերի պատճառով ստիպված էինք մնալ: Մարդիկ ժպիտը երեսին ընկնում էին և սառչում էին ճանապարհների վրա: Գարունքին նորից սկսեցին հետամուտ լինել մաջարներին, մինչև Կօշուտը, որպէս մի սկիւռ, չը փախաւ անտառից: Նշանաւոր ժամանակ էր, պարոն: Մարդիկ ճանճերի նման ընկնում էին, ոմանք գնդակներից, ոմանք սրերից, ոմանք ես կամ ջրասոյզ էին լինում կամ ճանապարհի վրա սառչում էին, համբուրելով մահուան վերջին րոպէում փոքրիկ քսակը, որ լցրած էր հայրենիքի հողով.—նրանց բոլորին դեռ խիստ ցանկալի էր կեանքը, բայց ինձ ոչինչ չէր դրաւում: Այն ժամանակ ինձ սկսեց տիրել մի երկմտութիւն:—Ո՞րտեղ էր արդարութիւնը: Վենդերեան պատերազմից յետոյ ես դուրս եկայ ծառայութիւնից, որովհետև հայրս վախճանվեցաւ:

—Բայց ոչ նրա համար:

—Ի՞նչպէս,—պատասխանեց Բալաբանը, ուսերը շարժելով,—ինչ յարմարութիւն մի պաշտօնաթող զինուորի և մի տիկնոջ մէջ: Եւ այսպէս, ես եկայ տուն, և հօրս ու մօրս մեռած գտայ: Այժմ ես մենակ մարդ էի: Հօրս թողած հողը մնաց ինձ, բայց մնացած բոլորը վաճառված էր, մինչև անգամ խրճիթը և երկու, երեք մրգի ծառեր: Հիմա ինչպէս է թւում ձեզ այդ:—Այո՛, ինչ կարելի էր անել այնուհետև: Ես միշտ սիրում էի անասուններին և մեղուաբուծութիւնը: Ահա ես սովորեցի մեղուների պահպանութեան եղանակը, ծանօթացայ նրանց սովորութիւնների հետ և ասեն մօտ չինեցի ինձ համար մի փառաւոր մեղուանոց,—դուք գիտէք այդ. յետոյ մեծացրի երկու շներ, որոնք կատաղած գայլերի նման էին, գեղեցիկ շներ, գիշերը նրանց մութաբաղոյն աչքերը չիկացրած ածուխի նման փայլում էին,—դուք դրանց նոյնպէս գիտէք,—և վարձվեցայ դաշտային պահապանի պաշտօնում: Պատահմամբ գտայ ինձ համար և մի կատու (այդ միջոցին նա ծիծաղեց, որպէս ամեն մի գալիցիացի չինական, երբ նա խօսում է կատուների մասին),—ես դուրս հանեցի նրան ջրից, դուք, կարծեմ, տեսել էք իմ Մացիկ անունով կատուին:

—Դուք մէկ տեսնէիք դրա շները, պարոն,—նկատեց թղթէ մարդը մի առանձին հրճուանքով, որի մէջ նշմարվում էր նախանձի խառնուրդ:

—Ախար նա կարժէ իր շներին,—ձայն տուեց Կօլանկօն:—Այսպիսի դաշտային պահապան երբէք չէ եղել: Համայնքը պէտք է շնորհակալ լինի Աստուծուց:

—Խնդրում եմ ձեզ,—նկատեց զինուորը,—մի անհանգստացրէք պարոնին այսպիսի տեղեկութիւններով:

—Դուք սխալվում էք,—ասեցի ես,—ինձ հետաքրքրական է բոլորը, ինչ որ վերաբերում է ձեզ:

—Այդ արդէն շատ մեծ պատիւ է:

—Հա, այդ մարդը կատարում է իր պարտաւորութիւնը,—ծանր կերպով ասաց թղթէ մարդը, ցոյց տալով Բալաբանին:—Ես չեմ սիրում դովել մարդկանց, բայց ինչ որ ասում եմ, կատարեալ ճշմարտութիւն է: Գողերը վախենում են դրանից, արբեցած մարդիկ իսկոյն զգաստանում են, հէնց որ հանդիպում են դրան: Եթէ յանձնում են դրան հաւաքել որ և է տուրք, դա աւելի շուտով կը հաւաքէ, քան թուով քսան ձեր հաւանած հարկահաններ:

—Ընտրութիւնների ժամանակ գիւղացիները աւելի դրան են լսում, քան թէ դատաւորին կամ վերակացուին,—աւելացրեց Մօնգօլը:—Եթէ դուք, պարոն, ցանկանում էք, որ ձեզ ընտրեն մի որ իցէ պաշտօնի մէջ մեր վիճակում, բաւական է, և որ դուք ասէք Բալաբանին, նա ամեն ինչ կարող է անել մեր ժողովրդի հետ:

—Բայց խնդրում եմ ձեզ, դրացիներ, դադարեցէք,—հանդարտ կերպով խօսեց զինուորը:—Ինչպէս ինչ պէտք է լինի մեր գործը, եթէ ոչ կատարել մեր պարտաւորութիւնները:

—Ախար ես ոչինչ չեմ ասում,—մռմռաց Կօլանկօն:—Բայց կնիկները... Դա մեզանում բարոյականութեան կատարեալ ուսուցիչ է, պարոն: Ահա, օրինակ, մեր գիւղում կայ մի գեղեցկատեսակ աղջիկ. գեղեցիկ է նա, որպէս մի պայծառ աստղ երկնքում. նա կարող էր կոմսուհի լինել, բայց շատ թեթևամիտ է: Դա գիշերը պատահում է նրան և տեսնում է, որ նա զբօսնում է լուսնի լուսով:—Դարձեալ, երևի, մէկի հետևից ես ընկած,—սկսում է իմ Բալաբանը:—Քեզ ինչ:—Այսպէս աւելի հեշտ կը դժբախտացնես քեզ, երբոր նա քեզ կը ձգէ. աւելի լաւ է, որ մարդու գնաս: Աղջիկը ծիծաղում է,—Ես չեմ գնայ, ասում է, ամեն մի պատահածին. դու ինքդ ուզիր ինձ, ես իսկոյն կը համաձայնվեմ պսակվել:

—Իսկ նա ինչ է ասում:

—Նա միայն գլուխը շարժում է և շարունակում է խրատներ տալ աղջկան:

—Նա չէ կամենում ամուսնանալ,—նկատեց Մռայլը, որը, որպէս գիշերապահ կանգնած, ուշադրութեամբ ականջ էր դնում:

—Ա՛խ, նա դեռ ևս սիրում է այն առաջինին,—անսպասելի կերպով ձայն տուեց հրէան և ուրախ մօտեցաւ մեր խումբին: Նրա յիմար և մի և նոյն ժամանակ նենգաւոր դէմքի վրա երևաց մի զզուելի ժպիտ:

—Իմ սիրելի,—խօսեց զինուորը, չը փոխելով իր դրութիւնը,—քո գլուխը իսկ և իսկ գոլորշիացրած բաղանիք է, քո լեզուն քրտինքի մէջ է, ինքդ էլ չը գիտես, թէ ինչ է նրանից գոլորշիանում:

(Կը շարունակվի)

չինական դեսպանատանը համոզված են, թէ ֆրանսիական հասարակական կարծիքը վերջ ի վերջոյ կը խոստովանի չինական քաղաքականութեան իրաւացի լինելը և այդ պատճառով յոյս կայ, որ հարցը խաղաղ վախճան կունենայ: Դեսպանատանը համոզված են նոյնպէս, որ Սօնտէյի և Բակնինի վրա յարձակվելը կը դժուարացնի համաձայնութեան կարելութիւնը: Լուր է տարածված, որ ֆրանսական մինիստրների մի քանի որոշումների և պատգամաւորների ժողովի քուէարկութիւնների պատճառով մարկիզ Ցենգ մտադիր է հեռանալ Փարիզից:

—«Temps» լրագրի Լօնդոնի թղթակիցը գրում է. «այժմ ամենքին զբաղեցնում են կատարված ճայթիւնները երկաթուղիների վրա: Կարծում են, որ նրանց պատճառել են դինամիտ պատրաստողները: Եւ ճշմարիտ, հաւանական չէ, որ գազը ճայթիւններ պատճառէ երկու միմեանցից այդ չափ հեռու կէտերում: Ճայթիւնի ոյժը այնքան մեծ էր, որ տուննէլի երկու ծայրերում կայարանների պատուհանների ապակիները ջարդվեցան: Տուննէլի պատերը քանդված են և բաւական մեծ տարածութեան վրա հողը փոփվել է:

—«Temps» լրագրին հեռագրում են Վիէննայից, որ Բոսնիայի և Հերցեգովինայի մէջ ապստամբների խումբերի յայտնվելու մասին լուրերը սխալ են և ստացված են չերնոգորիական աղբիւրներից: Աւստրիական և ունգարական մի քանի ազատ կամաւորներ մտադիր են այցելել այդ նահանգները: Նրանց կառաջնորդէ մինիստր կալայ:

—Վիէննայից «Temps» լրագրին հեռագրում են. «Վիէննայի բոլոր լրագիրները Փարիզից հեռագիրներ են ստանում, որոնք հաղորդում են, թէ պատերազմը Ֆրանսիայի և Չինաստանի մէջ անխուսափելի է: Այդ լուրերը աղդում են Բօրսայի վրա և արժէթղթերի գները ընկնում են, մինչդեռ պաշտօնական շրջանները այդ կարծիքի չեն: Նրանք ընդհակառակը համոզված են, որ Ֆիլ Ֆերրիի աջողութիւնը պատգամաւորների ժողովի մէջ կը ստիպէ մարկիզ Ցենգին և չինական կառավարութեանը զիջումներ անել:

—Լօնդոնից «Temps» լրագրին հաղորդում են, որ եգիպտական կառավարութիւնը երեք ամսով դադարեցրեց արաբական «El-Jaman» լրագիրը «Journal des Débats» լրագրից Եգիպտոսի դրութեան մասին մի յօդուած արտատպելու համար: Լրագրի դադարման մասին կարգադրութեան մէջ ասված է, թէ եգիպտական գործերը այդ յօդուածի մէջ այնպէս են նկարագրված, որ յօդուածը կարող է յուզել հասարակական կարծիքը:

—Դիրշաուի մէջ նորերումս կալանաւորված անձնաւորութեան մասին, որ մեղադրված է իշխան Բիսմարկի կեանքին ձեռնամուխ լինելու փորձի մէջ, «Dirschauer Zeitg» հաղորդում է հետեւեալը. Մեր հաւաքած տեղեկութիւնների համեմատ կալանաւորվածը ոչ ռուս օֆիցեր է և ոչ էլ Նիհիլիստ, այլ սովորական մի խարեբայ, որ կամեցել է, որ իր մասին խօսեն կամ ձրի ընակարան ստանայ: Այդ մարդը խելագարվածի տպաւորութիւն է գործում: Հարց ու փորձի ժամանակ նա միմեանց հակասող ցուցմունքներ էր տալիս: Նա պանդոկապետ է եղել: Ապրել է մի քանի ժամանակ Ռուսաստանի և Լեհաստանի մէջ և սովորել է թէ ռուսաց և թէ լեհական լեզուները: Կառավարչական շրջանների մէջ այդ վարմունքին ոչինչ նշանակութիւն չեն տալիս:

ԹԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» լրագրի № 235 «կողմնակի հաղորդութիւններ» բաժնում տպված է պ. Մ. Ց. Մելոյենանի հետեւեալ հաղորդութիւնը. «Թուաբանութեան սիրողներին առաջարկում եմ լուծել իմ կազմած հետեւեալ խնդիրը: Այդպիսի խնդիրներ, փոփոխելով դրամագլխի, օժանդակութեան և տարեկան % (1% մինչև 12%) թուանշանները, ես պատրաստեմ լուծել 24 հատ մի ժամվայ ընթացքում ցանկացողների ներկայութեամբ: Եապոնիայի համալսարաններից մէկը կառուցվում էր 14,933 ր. 76¼ կօպ. պարտք առած գումարով, բարեգործական 17 ընկերութիւնների նուիրատուութեամբ և կառավարչական օժանդակութեամբ, որ տրվեցաւ 8 անգամ, ամեն անգամին 13,457 ր. 20⅔ կ.: Դրամագլուխը պարտք է առած հետեւեալ պայմաններով. 1) պարտատէրին դրամագլուխը վճարել չինութիւնը վերջացնելուց յետոյ և 2) նրա դրամագլուխից օգտվելու համար վարձատրութիւն տալ այն փողերը, որոնք կը մնան բարեգործական ընկերութիւնների նուէրների գործը վերջացնելուց յետոյ: Բարեգործական ընկերութիւնների նուէրները հետեւեալ չափով ստացվեցան. 5 ընկերութիւններից իւրաքանչիւրից պարտք առած գումարի 7/9, 8 ընկ. 6/7, և 4 ընկ. 5/63 նոյն պարտք առած գումարի: Դրանից յետոյ պարտքի, նուէրների և օժանդակութեան գումարից համալսարանի չինութեան կապալառուին տրվեցաւ 1/9 և յետոյ ստացվեցաւ երկրորդ օժանդակութիւն: Մնացորդից և երկրորդ օժանդակութիւնից կապալառուին տրվեցաւ 1/8 և ստացվեցաւ երրորդ օժանդակութիւնը: Մնացորդից և երրորդ օժանդակութիւնից էլ կապալառուին տրվեցաւ 1/7 և ստացվեցաւ չորրորդ օժանդակութիւն: Մնացորդից և չորրորդ օժանդակութիւնից կապալառուին տրվեցաւ 1/6 և ստացվեցաւ հինգերորդ օժանդակութիւն: Մնացորդից և հինգերորդ օժանդակութիւնից կապալառուին տրվեցաւ 1/5 և ստացվեցաւ վեցերորդ օժանդակութիւն: Մնացորդից և վեցերորդ օժանդակութիւնից կապալառուին տրվեցաւ 1/4 ստացվեցաւ եօթերորդ օժանդակութիւն: Մնացորդից և եօթերորդ օժանդակութիւնից կապալառուին տրվեցաւ 1/3 և ստացվեցաւ վերջին ութերորդ օժանդակութիւն, որի մնացորդից կապալառուին նոյնպէս տրվեցաւ 1/2 և համալսարանի չինութիւնը վերջացաւ: Իմանալ. 1) որքան մնացորդ պէտք է լինի դրամարկղի մէջ, 2) ենթադրելով, որ պարտք արած գումարը և չինութեան վերջանալուց յետոյ նուէրների մնացորդները կազմում են դրամագլուխ և պարտք առած գումարի տոկոսներ, իմանալ, թէ որքան ժամանակում պարտատէրը կը ստանար այդ տոկոսը, եթէ պարտքը տրված լիներ բաղադրեալ 7% Հեղինակի յաւելուածում գրված է. Այդ ժամանակամիջոցը որոշել տարիներով, ամիսներով և այլն մինչև վայրկեանների մասերը: Պարտք առած գումարը 14,933 ր. 76 ¾ կոպէկի տեղ հեղինակը կարող է նշանակել X և դարձեալ կը լուծէ նոյն ժամանակամիջոցի ընթացքում: Հեղինակի հասցէն այսպէս է. Серебрянный рядъ, домъ № 16: М. І. Мегвиновъ.

* * *

«France» լրագրում նորերումս մի յօդուած տպվեցաւ Ֆրանսիական դիպլոմատիայի մասին, որի մէջ հեղինակը դառնապէս դանդատվում է այն բանի դէմ, որ Ֆրանսիայի քաղաքագէտների թւում շատ քիչ հանրապետականներ կան և որ Ֆրանսական նոր դիպլոմատների մեծ մասը միապետականներ կամ օրլէանիստներ են: Իր խօսքերը հաստատելու համար յօդուածի հեղինակը իր անձնական յիշողութիւններից պատմում է հետեւեալը. «Թագաւորութեան առիթով դէպի Ռուսաստան մեր վերջին ճանապարհորդութեան ժամանակ, մեր ճանապարհի ընկեր էր և Ս. Պետերբուրգի Ֆրանսիական դեսպանութեան մի պաշտօնեայ: Մեզ հետ միասին ճանապարհորդում էին և մի քանի բարձրաստիճան ռուս օֆիցէրներ: Ինքն իրան հասկանալի էր, որ խօսակցութեան առարկան թագաւորութիւնն էր: Մեր պաշտօնեան իր հիացմունքը արտայայտեց այդ հանդիսի փառահեղութեան առիթով և յոյս յայտնեց, որ մօտիկ ապագայում ինքն առիթ կունենայ տեսնել նոյնպիսի հանդէս և Ֆրանսիայում»:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻԻՍԻՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 Նոյեմբերի: Լրացուցիչ օրէնքի հարցը պետական բանկի մէջ հողատէրերի սօլօ-մուրհակները ընդունելու մասին օրերումս վերջնականապէս կը քննվի պետական խորհուրդի մէջ, որը մի և նոյն ժամանակ կը զբաղվի արդարութեան մինիստրութեան կարծիքի քննութեամբ, որ մանաւորապէս քննել է այն կարգը, որի համեմատ գլխաւոր նօտարիուսները պէտք է գրաւական վկայականներ տան արդէն մասնաւոր անձանց գրաւ դրած կալքերի համար: Պետական խորհուրդին ներկայացրած են առանձին յանձնաժողովից մշակված կանոնները գիւղացի զինուորների կեանքը կանոնաւորելու համար: Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը մտադիր է ընդարձակել և բարւոքել Լիբավայի, Ռիգայի և Օդէսսայի նաւահանգիստները:

ԲԵՐԼԻՆ, 3 Նոյեմբերի: Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրը ուղևորվեցաւ Ֆրիդրիխսրուէ:

ՎԻԷՆՆԱ, 3 Նոյեմբերի: Աւստրիական ազգային ժողովի նիստերը փակված են: Սերբիական ապստամբները գրաւեցին Կնեաժեվաց և ժամանակաւոր կառավարութիւն յայտնեցին, բայց երկու ժամ տեւող կռիւից յետոյ զօրքերը նրանց դուրս քշեցին քաղաքից: Ապստամբները Ալէքսինացի մէջ նոյնպէս իրանց ձեռքն առան իշխանութիւնը: Այնտեղ զօրքեր են ուղարկված: Պաշտօնական տեղեկութիւնների համեմատ զօրքերը վերցրին Ալէքսինաց և քաղաքի մէջ վերականգնեցին հանգստութիւնը: Ապստամբները դինաթափված են:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 Նոյեմբերի: Լուր է տարածված, որ դիտաւորութիւն կայ կանոնների մի նախագիծ մշակել կառապանների յօգուտ քաղաքների հարկ վերցնելու մասին: Բոլոր քաղաքները, պօսադները և աւանները մի քանի խումբերի կը բաժանվին և իւրաքանչիւր խումբի համար հարկի ամենամեծ չափը կը նշանակվի, նշանակելով տուգանք հարկը չը հատուցանելու համար: „Новое Время“ լրագիրը հաղորդում է, որ 1884 թ. շոգենաւային նոր ընկերութիւն կը կազմվի Վոլգա գետի և նրա ճիւղերի վրա շոգենաւեր առնելու համար: Ընկերութեան կը մասնակցեն մի քանի օտար նշանաւոր գումարատէրեր:

ԱՐԽԱՆԳԵԼՍԿ, 3 Նոյեմբերի: Դվինա գետը սառուցով ծածկվեցաւ: Սահնակի ճանապարհ կայ:

ՏԱՇԿԵՆՏ, 4 Նոյեմբերի: Այստեղ թեթև երկրաշարժ կար:

ԽԱՐԿՕՎ, 4 Նոյեմբերի: Պետական կայքերի մինիստրը իր եղբօր բեմական գրող Օստրովսկու հետ երէկ ուղևորվեցաւ Ս. Պետերբուրգ:

ՖՐԻԴՐԻԽՍՐՈՒԷ, 4 Նոյեմբերի: Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրին բերող երկաթուղու գնացքի հասնելու ժամանակ իշխան Բիսմարկ երկաթուղու կայարանի վրա դիմաւորեց Գիրսին և բարեկամաբար ողջունեց նրան ֆրանսերէն լեզուով:

ՀԱՄԲՈՒՐԳ, 4 Նոյեմբերի: Ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրը, Համբուրգից անցնելով, ուղևորվեցաւ Շվեյցարիա:

ՎԻՍԲԱԴԷՆ, 4 Նոյեմբերի: Ռուսաց պատերազմական մինիստր գեներալ Վանովսկի երէկ այցելեց ունտեր-օֆիցերների ուսումնարանը Բիբրիխի մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 Նոյեմբերի: Ս. Պետերբուրգի հոգևոր Ակադեմիայի ըէկտոր Եանիշեվ նշանակված է Նոցա կայսերական Մեծութիւնների խոստովանահայր, Զմերային պալատի մեծ մայր-եկեղեցու և Մոսկվայի Բլագովեշչենսկի մայր-եկեղեցու աւագ քահանայ և պալատական հոգևորականութեան կառավարիչ: 1853 թուականից մինչև սեպտեմբերի 1-ը պետական եկամուտներ ստացված են 391,634,316 ռուբլ անցեալ տարվանից 5,657,068 ր. պակաս, ծախսեր արված են 419,518,420 ր., անցեալ տարվանից 22,900,205 ռուբլ աւելի:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 Նոյեմբերի: Այսօր թագաւոր կայսրի և կայսրուհու ներկայութեամբ օծվեցաւ Ս. Պետերբուրգի առևտրական ընկերութեան Պետրովսկի ուսումնարանի շինութիւնը:

ՍԱՐԱՏՕՎ, 4 Նոյեմբերի: Նաւագնացութիւնը դադարեցաւ: Վոլգայի մէջ ջուրը աւելանում է: Եղանակը 5°:

ՍՕՖԻԱ, 4 Նոյեմբերի: Մի համաձայնութիւն է ստորագրված, որով որոշվում է ռուսաց օֆիցերների դրութիւնը Բոլգարիայի մէջ. պատերազմական մինիստրը նշանակվում է իշխան Ալէքսանդրից ռուսաց թագաւոր կայսրի համաձայնութեամբ, պատերազմական մինիստրը չէ միջամտում երկրի ներքին գործերին և պատասխանատու է թէ իր գործողութիւնների և թէ պատերազմական բիւդժետի համար իշխանի և պատգամաւորների ժողովի առաջ: Ռուս օֆիցերները կը մտնեն բոլգարական ծառայութիւն երեք տարով թագաւոր կայսրի թոյլտուութեամբ և պարտաւոր են հնազանդվել իշխանին, սահմանադրութեանը և Բոլգարիայի օրէնքներին:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 Նոյեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 75 կ., երկրորդ 94 ր. 37 կ., երրորդ 94 ր. 37 կ., չորրորդ 94 ր. 25 կ., հինգերորդ 94 ր., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 218 ր. 75 կ., երկրորդ 208 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 25 կ., երկրորդ 91 ր. 37 կ., երրորդ 91 ր. 25 կ., ոսկի 8 ր. 43 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդոնի վրա արժէ 23⅜ պէնս, ռուսաց 100 ր. Համբուրգի վրա արժէ 199 մարկ, Փարիզի վրա 246 ֆրանկ: Բօրսայի արտամղութիւնը ամուր է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծախվում է ԷՖԷՆ հեծնելու ՁԻ (եօրդա) և ԹԱՄՐ. Մինասյլօվսկայա փողոց, տուն № 129:

2—3

ԳԼՈԲՈՒՍԻ ԳՐԻՉՆԵՐ

Որոնցով կարելի է գրել ամենակոպիտ թղթի վրա:

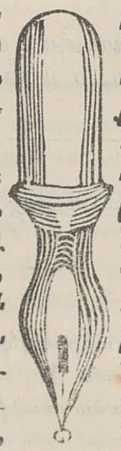

Միակ գործակալութիւն ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ: Նոյն տեսակ ձեռագրելքանակութեամբ ամեն ձևի 25% ուրիշ տեղ: Կան թուղթ, տետրակներ, քարեգրիչներ, քսակամաններ, մկրատներ, խալիչա-մաՀՃԱԿԱԼ, վեհամար իրեր, գոմատուցարաններ, բրիտանական մետալից իրեր, ԼԱՊՏԵՐՆԵՐ, դդալներ, ԲԱԺԱԿՆԵՐ, ջրամաններ, երես լուանալու ամաններ, ֆիլտրա, կրանշվոցներ, այգու մկրատներ, շորի շչէօտակալներ, երկաթէ թելերից, ձիու համար: Մակենաշներ: Բժշկական թուղթ վատերկլօզետի համար և այլն և այլն:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹ:

90—100

Կանանց ձմերային ՎԵՐԱՐԿՈՒՆԵՐ, տղամարդկերանց ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ և այլն ծախվում են էժան գներով: ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ, ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ գալերէա:

11—12

ОБЪ ИЗДАНІИ ВЪ 1884 ГОДУ ЖУРНАЛА

„ЮРИДИЧЕСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ“.

(ГОДЪ ЧЕТВЕРТЫЙ).

Журналъ, какъ и прежде, будетъ выходить по четвергамъ въ размѣрѣ отъ 1 до 2 печатныхъ листовъ, по слѣдующей программѣ:

I. Статьи по **всѣмъ вопросамъ**, вытекающимъ **изъ теоріи права и судопроизводства**.—II. **Перечень, изложеніе и обсужденіе** важнѣйшихъ **распоряженій** и **узаконеній** правительства.—III. **Судебная хроника**: а) отчеты о засѣданіяхъ въ судахъ, преимущественно Кавказскаго края, и б) особенно интересныя рѣшенія Кавказскихъ гражданскихъ судовъ по вопросамъ права и судопроизводства, вызваннымъ мѣстными особенностями края.—IV. **Корреспонденціи** юридическаго содержанія.—V. Краткіе **отчеты о новыхъ книгахъ** юридическаго содержанія (Обзоръ юридической печати и библіографія).—VI. **Смѣсь** (разныя извѣстія). Случаи изъ судебной жизни и практики.—VII. **Тезисы** кассаціонныхъ рѣшеній: а) кассаціонныхъ департаментовъ сената и б) Тифлисской судебной палаты.—VIII. Извлеченіе **изъ приказовъ** о важнѣйшихъ назначеніяхъ по вѣдомству юстиціи.—IX. **Судебный указатель. Резолюціи** Тифлисской судебной палаты по дѣламъ **апелляціоннымъ** и **кассаціоннымъ**.—X. **Объявленія**—казенныя и частныя.

При всей трудности изданія юридическаго органа на далекой окраинѣ Россіи, необходимость и полезность такого органа на Кавказѣ доказывается вступленіемъ „Юридическаго Обозрѣнія“ въ **четвертый** годъ своего существованія. Въ настоящее время редакція заручилась сотрудничествомъ многихъ юристовъ, врачей и публицистовъ. Мы можемъ указать, какъ участниковъ въ нашемъ журналѣ: **К. Г. Анциферова, Д. З. Бакрадзе, Ѳ. А. Быкова, Ѳ. К. Бакало, Кн. К. А. Бебутова, Г. Г. Гвиніева, А. А. Гребенщикова, С. І. Гулишамбарова, Н. А. Дингельштета, К. В. Долгова, Г. А. Джаншіева, Г. И. Еджубова, Д. И. Кипіани, Д. В. Квиркеліа, П. И. Ковалевскаго, П. М. Лебединскаго, Я. И. Лудмера, Н. Я. Николадзе. П. А. Опочинина, Д. П. Пурцеладзе, Я. И. Рашета, Н. П. Смиттена, В. Д. Спасовича, А. В. Степанова, А. А. Ѳон-Ашеберга, В. А. Хлѣбникова, Н. А. Шаврова** и др.

Въ распоряженіи редакціи имѣются статьи, какъ мѣстнаго, кавказскаго, такъ и общаго интереса. Изъ числа ихъ предназначены къ печатанію въ 1884 году: **матеріалы для новыхъ Уложеніи—Уголовнаго и Гражданскаго**, о **водовладѣніи** на Кавказѣ и другихъ мѣстахъ по законамъ: царя Вахтанга, шаріату и др., о **межеваніи**, о **пошлинахъ**. о **литературной**, и **музыкальной собственности**, о **нефтяныхъ** законахъ въ разныхъ странахъ, о **колоніяхъ** преступниковъ, о **сельской адвокатурѣ**, о **безпріютныхъ дѣтяхъ**, о формѣ **суда присяжныхъ** на Кавказѣ, о **хизанахъ**, о **саношенахъ**, о **древне-армянскомъ** законодательствѣ (изслѣдованія Мхитара-Гоша), о **мусульманскихъ** законахъ на Кавказѣ, о **древне-еврейскомъ законодательствѣ** и пр.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Редакція и администрація журнала (для пріема подписки, объявленій и розничной продажи)—Тифлисъ, Сололакская ул., д. кн. Меликова.

Подписная цѣна на журналъ, съ доставкою и пересылкою: на годъ—**10 р.; на 6 мѣс. 6 р.; на 3 мѣс.—3 р. 20 к.; на 1 мѣс.—1 р. 25 к.** Подписываться можно перваго числа каждаго мѣсяца **и не далѣе конца года**.

Разсрочка въ платежѣ денегъ допускается—**для годовыхъ** подписчиковъ: при подпискѣ 4 р., въ мартѣ и апрѣлѣ по 3 р., и **для полугодовыхъ**; при подпискѣ 3 р. и черезъ два мѣсяца еще 3 р.

При перемѣнѣ адреса вносятъ **40** к.

Объявленія, казенныя и частныя—строка петита **10** коп., $^1/_2$ страницы **3** р. **25** к., цѣлая стран. **6** руб. **50** коп.

Подписка и **объявленія принимаются также въ Москвѣ и Петербургѣ**, въ книжныхъ магазинахъ **И. П. Анисимова.**

Отдѣльные №№ „Юрид. Обозр.“ продаются **по 25 коп. въ Тифлисѣ, въ Центральной книжной торговлѣ** и въ г. **Кутаисѣ**, въ книж. маг. **Чиладзе.**

Статьи должны имѣть подпись и адресъ ихъ автора, для свѣдѣнія редакціи, и могутъ подлежать **передѣлкамъ и сокращеніямъ.—Статьи безъ означенія условій гонорара признаются безплатными.— Обратная пересылка** рукописей для редакціи **не обязательна.**

При доставленіи въ редакцію „Юридическаго Обозрѣнія“ экземпляра юридическаго сочиненія, о немъ будетъ данъ отчетъ и сдѣлана публикація.

ՍԻԳԱՐՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

Ա. Դ. ՏՕՊԷՐԻ

Ս. Պետերբուրգի մէջ։ Զերնիշեով պերէուլօկ, № 4։ Սիգարներ շատ լաւ յատկութեան 1 բուբլօց մինչև 16 բուբլ հարիւրը։ Կարելի է ըստանալ Ռուսաստանի ծխախոտների բոլոր խանութների մէջ։

2—12

ՆՈՐ ԲԱՑՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿՈՐԱՑԱԾ ՎԻԵՆՆԱՅԻ ԿԱՐԱՍԻԲԻ Բ. ՐԷՑԻԻԵՐԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՎԱՐՇԱՎԱՑՈՒՄ, ՊԱՎԼԷՑ ՓՈՂՈՑ, № 24, առաջարկում է ամեն տեսակ կորացած կարասիք, որ գերազանցվում է ամրութեամբ, լաւ և մաքուր շէնքով և էժան է ծախվում։ Առևտրականների համար պայմանները ձեռնտու. են։

4—6 (1)

Ներսիսեան Հայոց ազգային հոգևոր ղպրոցի հոգաբարձական խորհրդարանում նոյեմբեր ամսոյս 16-ին, երեկոյեան 8 ժամին, կը լինի աճուրդ (առանց կրկնաձրգի) կապալով տալու նոյն դպրոցի կալուածքը № 49 (ընծայած հանգուցեալ Յարութիւն Օքոյեանցից, որ գտանվում է Կուր գետի հեղեղատի (սաղի) վրա։ Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամէն օր, բացի կիւրակէից և տօներից, առաւօտեան 10-ից յ12 ժամն։

1—3

ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ դրամագառանոցում, որ գտնվում է Թիֆլիսում, Զուբալովի տանը, Գօլովինսկի պրոսպեկտի վրա, ստացվեցաւ Կ. Պոլսում հայերէն, կովկասեան աշխարհաբար լեզուով տպված, „ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ“ (հին և նոր կտակարան)։

Գինը, գեղեցիկ կազմով 1 ր. 50 կոպէկ է։

6—10.

ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ—ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

օրիորդաց ուսումնարանի խորհրդարանը պատիւ ունի յայտնելու Թիֆլիսի յարգոյ հայ հասարակութեանը, որ նոյեմբերի 6-ին կիւրակէ, առաւօտեան 11 ժամին, Կուսանաց եկեղեցում Ս. Պատարագից յետոյ, կատարվելու է ուսումնարանիս հիմնադիր հոգաբարձու ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆՑԻ հանգուցեալ տիկնոջ և նրա հանգուցեալ որդոց հոգեհանգիստը, յետոյ, 12 ժամին, ուսումնարանի դահլիճում լինելու է դպրոցիս հիմնադրութեան ՏՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԷՍԸ։

ՏԵՍՈՒՉ Յ. ՉԻԳԵԱՆԵԱՆՑ

1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտնում է ընդհանուր գիտութեան, որ նոյեմբերի 1-ից ներկայ թվի քաղաքային հարկերի ընդունելութիւնը կատարվելու է վարչութեան կասսայում ամեն օր առաւօտեան 9 ժամից մինչև 2 ժամ և երեկոյեան 6 ժամից մինչև 8 ժամ։

3—3

СЪ I-ГО ЯНВАРЯ 1884 ГОДА

ВЪ ТИФЛИСѢ БУДЕТЪ ИЗДАВАТЬСЯ

новая ежедневная (350 нумеровъ въ годъ) литературно-политическая газета

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

подъ редакціею А. В. Степанова (бывш. редакторъ „Юридическаго Обозрѣнія“).

Объемъ газеты—печатный листъ средняго формата; программа—общая всѣмъ литературно-политическимъ ежедневнымъ изданіямъ.

Подписная цѣна съ пересылкою и доставкою: на годъ—**10** руб.; **на 6** мѣсяц.—**6** р., на **3** мѣс.—**3** р. **50** к., на **1** мѣс. **1** р. **50** к.

Подписка (городская и иногородная) и объявленія (по 5 к. за **строку петита**) принимаются **въ Тифлисѣ** исключительно **въ Газетномъ Агентствѣ В. Шавердова**, въ **С.-Петербургѣ-же и Москвѣ**—въ книжныхъ магазинахъ **„Новаго Времени“**.

Временное (до 15-го декабря) помѣщеніе редакціи: Давидовская ул., д. Кананова, квартира редактора.

За газетой обезпечено **постоянное сотрудничество: кн. К. А. Бебутова, Вс. М. Гаршина, П. А. Измайлова, С. Н. Кривенко, Н. Я. Николадзе, П. А. Опочинина, А. Н. Плещеева, И. Ф. Тхоржевскаго, Гл. И. Успенскаго, Н. А. Шаврова.**

Съ 1-го января 1884 г. начнетъ выходить при редакціи **„ТЕХНИЧЕСКАГО ОБОЗРА“**, въ С.-Петербургѣ, Троицкій пер., № 40, сельско-хозяйственный журналъ: **„ПРОГРЕССИВНОЕ СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО“**, еженедѣльный журналъ новѣйшихъ открытій и усовершенствованій въ сельскомъ хозяйствѣ и кустарныхъ производствахъ, съ безплатнымъ приложеніемъ еженедѣльной общественной и литературной газеты **„РОДИНА“**, по нижеслѣдующей программѣ:

1) **Правительственныя распоряженія и узаконенія**, относящіяся къ сельско-хозяйственной и кустарной промышленности.
2) **Полеводство.** 3) **Лѣсоводство.** 4) **Садоводство.** 5) **Скотоводство.** 6) **Пчеловодство.** 7) **Рыбоводство.**
8) **Сельско-хозяйственные рецепты и наставленія.**
9) **Патенты по сельскому хозяйству**, какъ русскіе, такъ и иностранные, съ пояснительными политипажами.
10) **Сельско-хозяйственная механика**, съ пояснительными чертежами.
11) **Сельско-хозяйственная строительная архитектура**, съ пояснительными чертежами и планами.
12) **Кустарныя производства.**
13) **Спортъ и охота.**
14) **Домашнее сельское хозяйство, находящееся въ веденіи хозяекъ.**
15) **Сельско-хозяйственная библіографія** на русскомъ, польскомъ, нѣмецкомъ, французскомъ и англійскомъ языкахъ.
16) **Телеграммы съ торговыхъ рынковъ**, главнѣйшихъ городовъ Россіи и иностранныхъ государствъ, о торговлѣ сельско хозяйственными продуктами.
17) **Торговая корреспонденція.**
18) **Вопросы и отвѣты** по всѣмъ отраслямъ сельскаго хозяйства и кустарной промышленности.
19) **Экономическій отдѣлъ**, въ которомъ будутъ помѣщаться:
а) Статьи, касающіяся нуждъ и улучшеній сельскаго хозяйства и кустарной промышленности.
б) Статьи, могущія имѣть соприкосновеніе съ экономическою жизнью сельскихъ хозяевъ, сельскихъ хозяекъ и кустарныхъ производителей.
в) Статьи, имѣющія цѣлью способствовать развитію сельско-хозяйственной и кустарной промышленности и сдѣлать ихъ болѣе производительными и болѣе выгодными.
20) **Смѣсь.** 21) **Объявленія.**

Въ газетѣ **„Родина“** будутъ помѣщаться: Современныя событія; общественныя дѣла; отечественная исторія; науки, искусства и художества; изящная словесность: романы, повѣсти, разсказы и стихотворенія; критика; обзоръ журналовъ по всѣмъ отраслямъ знанія; иностранная хроника; столичная и провинціальная жизнь; новѣйшія заграничныя извѣстія и проч. и проч.

По мѣрѣ надобности, къ журналу „Прогрессивное Сельское Хозяйство“ будутъ прилагаться чертежи и планы.

Жуналѣ будетъ выходить еженедѣльно.

Подписная цѣна на журн. „Прогрессивн. сельское хозяйство“, съ прилож. газеты „Родина“, 4 Р. съ пер. 6 Р. на 1 годъ.

Достойно удивленія, что въ Россіи, странѣ по преимуществу земледѣльческой, не имѣется ни одного частнаго сельско-хозяйственнаго журнала, хотя, какъ всякому практику извѣстно, въ настоящее время, когда природная плодотворность земли уже истощена, земледѣліе можетъ процвѣтать лишь при условіи веденія его на основаніи научно-практическихъ данныхъ, и поэтому, появленіе каждаго новаго изданія, способствующаго этой цѣли, должно быть встрѣчено съ полнымъ сочувствіемъ.

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 5 Ноября 1883 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.